Μεταμοντέρνες Θεατρικές Μνήμες

Σάββας Πατσαλίδης

Η παράσταση που περίμενε όλη η φθινοπωρινή Ελλάδα. Η παράσταση με τα εννέα διεθνή θεατρικά βραβεία που εδώ και χρόνια περιοδεύει σε όλο τον κόσμο εισπράττοντας διθυραμβικές κριτικές. Από τη βρετανική ομάδα Theatre de Complicité. Για τρεις μόνο μέρες στην ΕΜΣ. Όσοι πρόλαβαν, καλώς. Οι υπόλοιποι, λυπάμαι, χάσατε. Κάποια άλλη φορά, αλλού.

Και για να ξεκαθαρίσω τη θέση μου, ανήκω μεν σε αυτούς που την χειροκρότησαν, όμως δεν θα έλεγα πως είναι ό,τι καλύτερο έχει κάνει μέχρι σήμερα η ομάδα. Βρίσκω την ανάγνωση του Ιονέσκο και του Μπρεχτ πληρέστερη (και παρασάγγας πιο σωματική). Απλώς, εδώ έχουμε να κάνουμε με την πλέον σύγχρονη προσπάθεια σε επίπεδο ιδεών. Συνάμα, όμως, και την πλέον προβληματική. Εξηγούμαι.

Το ότι η παράσταση στηρίχτηκε αποκλειστικά επάνω σε ομαδική δουλειά πιστεύω πως δημιούργησε παρά έλυσε προβλήματα. Δεν είμαι θιασώτης αυτής της διαδικασίας. Δείτε τι απέγιναν τα συλλογικά δημιουργήματα της δεκαετίας του 1930 στην Αμερική, του 1960 σε Ευρώπη και Αμερική. Ποιος τα θυμάται; Το να παίζει κανείς στο θέατρο απαιτεί συνείδηση ομάδας, το να γράφει όμως απαιτεί πέρα από συγγραφικό τάλαντο και μοναξιά. Η γραφή είναι πράξη εγωιστική. Περίσσευμα δημοκρατίας στο γράψιμο κάνει κακό. Και φάνηκε στο "**Mnemonic**". Έλειπε ο συγγραφικός νους που θα επέβαλλε μια τάξη στο υλικό και θα αναδείκνυε πολύ πιο δυναμικά τις πράγματι έκτακτες ιδέες που περιστρέφονταν, πρώτον, γύρω από την ιστορία μιας γυναίκας η οποία δεν γνώριζε την ύπαρξη πατέρα μέχρι την ημέρα της κηδείας της μητέρας της, οπότε η αποκάλυψη ενός άγνωστου οικογενειακού δέντρου την κάνει να συνειδητοποιήσει ότι, μαθαίνοντας την ιστορία του πατέρα της, μαθαίνει και για τον εαυτό της και, δεύτερον, γύρω από την ιστορία του Ανθρώπου των Πάγων, για την οποία όλοι στην αρχή έδειχναν απόλυτα βέβαιοι, για να ανακαλυφθεί στην πορεία η πραγματική ιστορία που τους αναγκάζει να αναζητήσουν τα ίχνη της έτσι ώστε να ανακαλύψουν και τα δικά τους.

Με δυο λόγια: από πού προερχόμαστε και πώς αυτό επηρεάζει το πού πάμε. Αυτό περίπου κρύβει ο τίτλος του έργου που ξεδιπλώνει τη σκηνική του παρουσία μέσα από μνήμες ζωής και θανάτου, πολιτισμών, αγαπημένων προσώπων. Μνήμες κειμένων.

Θραύσματα εαυτοτήτων, γλωσσών, ερώτων και συνεκτικών κέντρων. Αν ζούσε ο μοντερνιστής ποιητής Γέητς, είμαι βέβαιος πως θα ξανάγραφε τον στίχο: "The center cannot hold". Γιατί έτσι είναι.

Το κέντρο σήμερα δεν μπορεί να αντέξει στις φυγόκεντρες τάσεις των πολιτισμών και των ατόμων. Σε ένα μεταμοντέρνο "anything goes" το "κέντρο" είναι μια ανάμνηση, μια σύνθεση φτιαγμένη από μικροσκοπικά κομμάτια που αλληλοσυμπληρώνονται και ταυτόχρονα αλληλοϋπονομεύονται μέσα από μια γραφή ελλειπτική και ατίθασση. Ημιτελείς προτάσεις, αιωρούμενα "εγώ". Ο πολιτισμός του ύστερου καπιταλισμού σε ένα άλμπουμ από αναμνήσεις.

Με τις δυνατότητες ενός τέτοιου μετανεωτερικού pastiche παιδεύεται το ***Mnemonic***. Και πολύ καλά κάνει. Μόνο που εκτιμώ πως θα λειτουργούσε πιο ακαριαία, εάν οι ερασιτέχνες συγγραφείς της ομάδας φλυαρούσαν λιγότερο και, το βασικότερο, εάν ήταν πιο συνεπείς στην ιδεολογική συγκρότηση/ανάπτυξη του προβληματισμού τους. Τι εννοώ;

Ήταν φάουλ τακτικής η οικουμενικοποίηση της βασικής τους ιδέας γύρω από τον άνθρωπο και τη μνήμη. Δεν γίνεται από τη μια να εκκεντρώνονται ουσίες και από την άλλη να συγκεντρώνονται ξανά κάπου αλλού (επειδή βολεύει ή επειδή "φοβίζει" η διασπορά). Δεν πολυκατάλαβα αυτό το περίεργο σφιχταγκάλιασμα της αποδόμησης και της ντεριντιανής "απουσίας" με τον λογοκεντρισμό και την "παρουσία" της ουσιοκρατίας. Εδώ θα μπορούσε ενδεχομένως να δώσει κάποιες λύσεις η ποιητική της διαπολιτισμικότητας (με αρωγό τη "θεωρία της μεθορίου"), κάτι που δεν έγινε, γιατί παρέμεινε να κολυμπά στην επιφάνεια, πολλές φορές παρωδώντας τον εαυτό της απλώς χάριν της παρωδίας.

Όμως, ας μην είμαστε άδικοι. Το έργο δεν είναι μόνο περιεχόμενο. Είναι και όψη, σκηνική εκτέλεση, σκηνοθετική σύλληψη, αυτά που κάνουν και τη διαφορά άνάμεσα στο δράμα και το θέατρο. Και εδώ τι να πει κανείς! Υποκλίνομαι.

Τι υποκριτική ευφορία (από τους Νταν Φρέντενμπεργκ,, Σούζαν Λυντς, Τιμ Μακμιούλαν, Στεφαν Μετζ, Αουρήλια Πετί, Σάιμον Μακμπέρνυ, Κώστα Φιλίππογλου), τι σκηνική γενναιοδωρία, έξυπνες λύσεις και έξοχος συνδυασμός τεχνολογίας και ανθρωπίνου σώματος (τα εύσημα στον Μάικλ Λεβίν), τι σκηνοθετική ευρηματικότητα (του Σάιμον Μακμπέρνυ, η ψυχή της ομάδας)! Εντέλει, φίλοι και φίλες, τι ωραίο θέατρο! Θέατρο των καιρών και των (α)διεξόδων μας.

Εικόνες, κίνηση, μουσική, λόγος, ταυτότητα, σώματα σε ένα ρεσιτάλ μη-συμμετρικής γραφής. Πουθενά η εκζήτηση, η ξιπασιά, οι εύκολες λύσεις των ημιμαθών και των wannabes. Το οικείο και το ανοίκειο σε μια ιδιαίτερα γόνιμη συνεύρεση. Θέμα και στυλ σε μια πορεία που, ενώ στην αρχή δείχνει κοινή, καθ' οδόν προδίδει την εμφωλεύουσα συγκρουσιακή σχέση των σημείων της. Ο ορισμός της θεατρικής τέχνης.

Παράσταση μνημονική και από μια άλλη άποψη. Θυμάται τις παραστάσεις που τη δημιούργησαν. Και με αυτή την έννοια είναι μια συμπερίληψη-σχόλιο της πορείας ενός θεατρικού σχήματος που δεν ξεχνά τις αφετηρίες του, τις βάσεις επάνω στις οποίες πάτησε για να προχωρήσει. Όπως οι ηθοποιοί θυμούνται τις καταβολές τους, το σχήμα θυμάται τα ίχνη της γραφής του και αυτοβιογραφείται. Δεν έχει σημασία, εάν δεν συμφωνούμε σε όλα. Και στο κάτω κάτω, γιατί να συμφωνούμε! Η συγκρουσιακή λογική δεν αφορά μόνο τον μικρόκοσμο της σκηνής αλλά και τις σχέσεις σκηνής/πλατείας.

Μακάρι κάποια στιγμή και το δικό μας θεατρικό έργο να ξεφύγει από τα αποπνικτικά δωμάτια της νεοηθογραφίας και να σταθεί με κριτική διάθεση απέναντι στα σημεία (και τα τέρατα) των καιρών μας. Κάπου ας τελειώνουμε με τις αυλές και τους τέσσερις τοίχους. Ο κόσμος είναι πολύ πιο μεγάλος και πολυσχιδής. Δεν χωράει πια στα παλιά καλούπια. Ας ξαναεπισκεφτούμε τον λόγο, τις εικόνες, την τεχνολογία (ναι, μπορεί να μας φανεί πολύ χρήσιμη, όταν χρησιμοποιείται με μέτρο), την αισθητική, τα "μετά το Τείχος" του Βερολίνου ιδεολογήματα, τους ανθρώπους, τα σώματα και τα ακούσματα των πολιτισμών με την ευρυχωρία και τη γενναιοδωρία που τους αρμόζει.

Αγγελιοφόρος της Κυριακής

10 Νοεμβρίου 2002